

**ПРАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

ДІМОВ ІВАН АНДРІЙОВИЧ

УДК 338.242

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО
СЕКТОРУ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

08.00.03 - економіка та управління національним господарством

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор,

Гончаренко Михайло Федорович,

ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна

Академія управління персоналом»,

віце-президент,

професор кафедри економіки бізнесу

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,

Дерій Жанна Володимирівна,

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

завідувач кафедри економіки, обліку і оподаткування;

доктор економічних наук, професор,

Васильчак Світлана Василівна,

Державного університету економіки та технологій,

професор кафедри економіки та цифрового бізнесу

Захист відбудеться 27 травня 2025 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.142.03 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі імені Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано 25 квітня 2025 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Г. А. Братусь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах воєнного часу ринкові чинники забезпечення та напрями формування конкурентних переваг окремих секторів національної економіки зокрема, та національної економіки загалом, набувають особливого значення. Разом з тим, саме конкурентні переваги, отримані на інноваційних засадах, дають змогу здійснити заходи з повоєнного відновлення національної економіки більш проривними темпами. З огляду на зазначене, теоретико-методичні та практичні засади інноваційного розвитку національної економіки, порівняно з довоєнним періодом, набувають іншого змісту. Перехід від управлінського підходу, орієнтованого на стратегічний інноваційний розвиток, до «режиму виживання» позначився на пріоритетах українського бізнесу й відобразився серед іншого в суттєвому скороченні витрат на розробку і впровадження інновацій в підприємницькому секторі. Проте без активізації інноваційної діяльності, особливо в таких сферах, як агропромисловий сектор, неможливо планувати розбудову воєнної економіки й стійке повоєнне відновлення, що актуалізує питання прискореного інноваційного розвитку. З урахуванням сучасних викликів інновації стають складовою національної безпеки, при цьому підґрунтям успішної реалізації усіх стадій інноваційного циклу є формування відповідного сприятливого середовища, а саме екосистеми інновацій, у межах якої поєднуються економічні інтереси всіх стейкхолдерів, залучених до процесів розробки, запровадження й комерціалізації інновацій.

Особливої важливості для розвитку національної економіки в умовах повоєнного відновлення набуває інноваційний розвиток агропромислового сектору, що обґрунтовує необхідність усвідомлення його пріоритетності. Саме агропромисловий сектор, який забезпечує вагомий внесок у ВВП країни, формує продовольчий резерв в умовах війни та кризи, є провідним експортером зернових, олії, кукурудзи, соняшнику на світовому ринку, створює левову частку робочих місць в сільській місцевості, є джерелом стабільного доходу для великої кількості домогосподарств, має значну інвестиційну привабливість та потенціал цифровізації, здатний швидко відновити економічну активність держави.

Інноваційний розвиток національної економіки, його особливості в межах окремих секторів національної економіки розглядалися у працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених: О. Амоші, Л. Антонюк, Ю. Бажала, О. Борисова, І. Брітченко, В. Геєця, О. Дація, С. Ілляшенко, В. Ніценко, Т. Орехової, О. Прокопенко, Й. Шумпетера та інших. Дослідження питань сутності та особливостей управління інноваційним розвитком агропромислового сектору знаходить відображення в працях таких вітчизняних науковців як: С. Васильчак, М. Гончаренко, Ж. Дерій, В. Заболотної, Л. Молдаван, О. Мезенцевої, Ю. Лупенко, П. Саблука, П. Хобзея, О. Шпиचाка та інших. Теоретичні та практичні аспекти повоєнного відновлення економіки України висвітлюються у працях таких вітчизняних вчених: І. Білої, О. Бородіної, А. Дуки, В. Ляшенка, В. Посної, Г. Старченка,

І. Яцкевича, О. Шевченко та ін. Проте, незважаючи на наявний значний доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, слід констатувати, що проблема управління інноваційним розвитком агропромислового сектору національної економіки в умовах військового стану є недостатньо дослідженою. Відтак, з огляду на необхідність постійного пошуку інноваційних шляхів усунення негативних наслідків військової агресії Росії проти України, зазначене питання потребує подальшого дослідження та обґрунтовує вибір даної тематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дослідження належить до пріоритетних у галузі економіки та управління національним господарством. Напрямок дисертаційного дослідження обрано на основі Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, підтриманих Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1; з урахуванням положень Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179; Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163. Дисертаційна робота виконана в межах Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2018 рр.: «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (номер державної реєстрації – 0113U07698), та Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2019–2024 рр.: «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації – 0119U100492). Дисертація відповідає основним науковим напрямкам діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом з тем «Удосконалення управління бізнес-процесами на підприємствах» (номер державної реєстрації – 0122U000270) та «Стратегічне антикризове управління підприємством як напрям забезпечення фінансової безпеки підприємства» (номер державної реєстрації – 0121U114719).

Мета і завдання дослідження.

Мета роботи – обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо управління інноваційним розвитком агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно було виконати наступні **завдання**:

- розкрити сутність, зміст та особливості інноваційного розвитку національної економіки;
- охарактеризувати класифікаційні ознаки та процес формування стратегії інноваційного розвитку агропромислового сектору;
- проаналізувати міжнародний досвід стимулювання інноваційного розвитку в аграрній сфері;
- оцінити вплив воєнного стану на функціонування агропромислового сектору національної економіки;
- оцінити особливості управління інноваційною діяльністю в аграрній сфері України в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності управління інноваційним розвитком агропромислового сектору національної економіки;
- оцінити передумови, напрями та результати запровадження цифрових інновацій в агропромисловому секторі України;
- розкрити фінансові інструменти забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в умовах зміни клімату.

Об'єктом дослідження є процес інноваційного розвитку агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні аспекти управління інноваційним розвитком агропромислового сектору національної економіки.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертації склали загальнонаукові методи та підходи, а саме: для узагальнення наукових підходів до визначення інновацій, а також оцінки структурних особливостей агропромислового сектору використано методи узагальнення, аналізу та синтезу; для виявлення взаємозв'язків між економічними, соціальними, екологічними і воєнними факторами, що впливають на інноваційний розвиток – системний підхід; для аналізу змін інноваційної активності до та під час воєнного стану, а також зіставлення показників України з іншими країнами – порівняльний аналіз; для аналізу впливу воєнних дій на інфраструктуру агропромислового сектору, інноваційну спроможність підприємств та інституцій – метод експертних оцінок; для візуалізації динаміки втрат, рейтингових позицій України, зміни обсягів інвестицій у НДДКР – графічний метод; для вивчення стратегічних документів, аналітичних звітів та офіційної статистики – контент-аналіз; при обґрунтуванні напрямів цифровізації, фінансового стимулювання, формування інноваційних екосистем – програмно-цільовий метод; для окреслення перспектив розвитку аграрної інноваційної екосистеми за умов підтримки ключових стратегічних напрямів – прогностичне моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо управління інноваційним розвитком агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України. Найсуттєвішими теоретичними і практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження та особистий внесок дисертанта, є такі:

вперше:

- запропоновано концептуальну модель формування стратегії інноваційного розвитку агропромислового сектору, яка структурована відповідно до очікуваного рівня інноваційного розвитку та, на відміну від існуючих, дозволяє узгодити стратегічні цілі агропромислового сектору з його ресурсними можливостями, інституційним середовищем та очікуваними результатами, що забезпечує адаптивність і цілеспрямованість інноваційної політики в агропромисловому секторі та її узгодження із загальнонаціональними пріоритетами повоєнного відновлення;

удосконалено:

- систематизацію інструментів стимулювання інновацій у провідних аграрних країнах світу, які утворюють цілісну систему підтримки інновацій та базуються на поєднанні фінансових інструментів, інноваційної інфраструктури та державно-приватного партнерства та сприяють розвитку агроінноваційних стартапів, трансферу технологій, розвитку агрокластерів та цифровізації;

- науково-практичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління інноваційним розвитком агропромислового сектору національної економіки, які, на відміну від наявних, враховують зміни в економічній, технологічній, екологічній, соціальній та інших підсистемах діяльності суб'єктів агропромислового сектору в умовах триваючих викликів воєнного характеру та поєднані в єдину екосистему агроінновацій. Реалізація сформованої сукупності рекомендацій дасть змогу забезпечити сталий розвиток агропромислового сектору й на цій основі – зростання кількісних та якісних показників розвитку національної економіки;

- методичні підходи до цифровізації процесів агрологістики як чинника підвищення ефективності агропромислового сектора шляхом забезпечення оптимізації ланцюгів постачання, скорочення витрат виробництва, підвищення прозорості логістичних процесів; серед основних інструментів цифровізації агрологістики розглянуто інструменти GPS-навігації, геоінформаційні системи GIS, технології Інтернету речей, блокчейн-рішення, автоматизовані системи управління складом WMS, цифрові торговельні платформи, CRM- та ERP-системи, дрони і супутниковий моніторинг за логістичними процесами, мобільні додатки для планування та відстеження логістичних операцій;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат теорії економіки та управління національним господарством щодо уточнення змісту поняття «стратегія інноваційного розвитку агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України» як системно обґрунтованої довгострокової програми дій, спрямованої на трансформацію агропромислового сектору шляхом інтеграції новітніх технологій, управлінських практик і цифрових агроінновацій, яке, на відміну від наявних, запропоновано розглядати з позиції синергетичного підходу через сукупність міжсуб'єктних відносин в процесі розвитку національної інноваційної екосистеми, залучення інвестицій у

науково-дослідні розробки, стимулювання цифровізації агропромислових процесів та впровадження принципів циркулярної економіки для формування конкурентоспроможного агропромислового сектору. Це дало змогу розвинути науковий базис, покладений в основу розробки рекомендацій з управління інноваційним розвитком агропромислового сектору та національної економіки;

- методичні інструменти впровадження цифрових інновацій у агропромисловому секторі шляхом використання цифрових платформ, точного землеробства, big data, дронів, систем моніторингу та управління ресурсами, що дозволяє не лише підвищити продуктивність, а й оптимізувати витрати, мінімізувати ризики та покращити прийняття управлінських рішень;

- підходи до побудови екосистеми агроінновацій, яка розглядається як окремий елемент національної екосистеми інновацій та базується на мережевій взаємодії, підтримці стартапів, трансфері технологій і сприятливому регуляторному середовищі, яке стимулює інвестиції та стале зростання агропромислового сектору та враховує загальнонаціональні пріоритети повоєнного відновлення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні результатів дослідження для ефективного управління інноваційним розвитком агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України.

В практичну діяльність Малого приватного підприємства «ОБРІЙ» впроваджені результати та рекомендації, викладені в дисертаційному дослідженні, стосовно розроблення комплексної системи фінансових та інституційних механізмів стимулювання інновацій щодо забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору в контексті зміни клімату; визначення передумов, напрямки та результати впровадження цифрових інновацій; заходів щодо підвищення ефективності управління інноваційним розвитком, зокрема щодо забезпечення диверсифікації розвитку аграрного виробництва та формування повоєнної моделі розвитку прийнято до впровадження (довідка від 10.09.2024 р. № 47).

Під час розробки та реалізації стратегії діяльності Приватного сільськогосподарського підприємства «Ексім-Агро» використано окремі розробки та висновки зроблені в дисертаційному дослідженні, зокрема щодо концептуальних засад формування стратегії інноваційного розвитку агропромислового сектору; теоретичний аналіз тенденцій та викликів інноваційного розвитку національної економіки в умовах війни; особливості управління інноваційною діяльністю в аграрній сфері України в умовах воєнного стану (довідка від 05.10.2024 р. № 54).

Матеріали дисертації використані у навчальному процесі Міжрегіональної Академії управління персоналом при підготовці програм навчальних курсів: «Економічне управління підприємством», «Теорія і організація управління», «Інноваційні технології управління персоналом», «Макроекономіка» та «Мікроекономіка» (довідка від 22.10.2024 № 4327/1).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, в якій викладені авторські розробки з управління інноваційним розвитком агропромислового сектору. Основні положення та висновки було сформовано на основі власних досліджень автора та обговорювалися й аналізувалися разом з науковим керівником. Публікації [6, 7] здійснені без співавторства. У роботах [1–5], виконаних здобувачем спільно із співавторами, здобувачу належить участь у постановці задач, проведенні науково-теоретичного дослідження засад і особливостей інноваційного розвитку агропромислового сектору національної економіки та формулюванні висновків. Ідеї та пропозиції співавторів наукових публікацій в дисертації не використовувалися, використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, одержані узагальнення та висновки дисертаційної роботи були представлені дисертантом на засіданнях кафедри економіки та управління бізнесом Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу Міжрегіональної Академії управління персоналом і були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу» (м. Київ, 10 жовтня 2024 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів» (м. Кременчук, 30 січня 2025 р.).

Публікації. Основні результати досліджень дисертаційної роботи та пропозиції були викладені у двох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одна з яких індексована в наукометричній базі Scopus, двох статтях, опублікованій у міжнародних журналах, індексованих у наукометричних базах Scopus і Web of Science Core Collection, а також у одній науковій публікації і двох матеріалах та тезах доповідей в збірниках праць міжнародних конференцій, які додатково відображають наукові результати дисертації та є свідченням апробації роботи.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які логічно поєднані у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з них основного тексту – 197 сторінок з 11 рисунками та 24 таблицями. Список використаних джерел становить 228 найменувань і займає 30 сторінок. Додатки розміщено на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковою тематикою; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, сформульовано методологічну основу дослідження; висвітлено наукову новизну, науково-теоретичне та практичне значення одержаних

результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження та їх публікацію, а також про структуру та обсяг дисертації.

У Розділі 1 «Теоретичні засади дослідження інноваційного розвитку агропромислового сектору національної економіки» інноваційний розвиток визнано однією з ключових умов забезпечення сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Розкрито теоретичні основи інноваційного розвитку як складного соціально-економічного феномену, охарактеризовано стратегічні підходи до формування інноваційних рішень у агропромисловому секторі, а також узагальнено кращі практики стимулювання інновацій в аграрній сфері на прикладі провідних країн світу.

Сутність інноваційного розвитку розглянуто як багатокомпонентний процес, що охоплює створення, поширення та впровадження нових або вдосконалених рішень, які забезпечують економічну, соціальну та екологічну ефективність. Особливу увагу приділено системності, інтеграції знань, динамічності та довгостроковості як визначальним характеристикам інноваційного розвитку.

Обґрунтовано, що для агропромислового сектору, який має високу залежність від природних, технологічних і соціально-економічних чинників, інновації є не лише засобом підвищення продуктивності, а й способом забезпечення продовольчої безпеки, екологічної стійкості та технологічного оновлення. Наведена класифікація інновацій за ознаками стратегічної спрямованості, часових горизонтів, сфери реалізації та мотивацій споживачів дозволяє сформулювати гнучку систему стратегічного управління інноваціями. Визначено, що ефективна стратегія інноваційного розвитку агропромислового сектору повинна враховувати специфіку аграрного виробництва, рівень технологічної готовності підприємств, стан інфраструктури, можливості залучення інвестицій і кадровий потенціал.

Формування такої стратегії потребує комплексного підходу, який поєднує аналіз потреб аграрного сектора, ідентифікацію бар'єрів та ризиків, визначення цілей інноваційного розвитку, вибір пріоритетів і ресурсів, механізми реалізації, а також моніторинг ефективності. Одним із важливих напрямів є розвиток цифрових аграрних технологій, запровадження автоматизованих систем моніторингу, смарт-іригації, біотехнологій і ресурсозберігаючих рішень. Такий підхід дозволяє підвищити рівень переробки сировини, створити нову додану вартість, зменшити залежність від сировинних товарів і сприяти інтеграції агросектору в глобальні ланцюги вартості.

Проведено аналіз міжнародного досвіду розвитку інновацій в аграрній сфері та доведено, що найуспішніші країни у цій галузі забезпечують цілісну систему підтримки інновацій, яка базується на поєднанні фінансових інструментів, наукової інфраструктури та державно-приватного партнерства та сприяють розвитку агроінноваційних стартапів, трансферу технологій, розвитку агрокластерів і цифровізації. Водночас, актуальні виклики воєнного часу, втрата інфраструктури, еміграція науковців та пошкодження освітніх

установ значною мірою стримують реалізацію потенціалу інноваційного оновлення національної економіки.

Результати проведеного аналізу засвідчують необхідність формування стратегії інноваційного розвитку агропромислового сектору як системного трансформаційного інструменту, що має ґрунтуватися на національних пріоритетах, міжнародному досвіді, міжгалузевій взаємодії та дотримуватись цілей повоєнного відновлення України.

У Розділі 2 «Особливості інноваційного розвитку агропромислового сектору національної економіки в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення України» проаналізовано специфіку інноваційного розвитку агропромислового сектору України в умовах воєнного стану та окреслено основні напрямки його трансформації в контексті повоєнного відновлення.

Аналіз тенденцій інноваційного розвитку національної економіки засвідчив, що попри наявність певного потенціалу, національна економіка зіштовхується з низкою обмежень, які суттєво ускладнюють реалізацію інноваційної політики. Серед таких обмежень визначено нестабільне інституційне середовище, низький рівень державного фінансування науки, брак ефективних механізмів трансферу технологій та недостатню взаємодію між наукою й бізнесом.

Дослідження впливу воєнного стану на агропромисловий сектор засвідчило наявність значних втрат інфраструктури, сільськогосподарської техніки, логістичних центрів, порушення земельного фонду внаслідок бойових дій, мінування та забруднення ґрунтів. Так, в умовах війни спостерігається погіршення позицій у Глобальному інноваційному індексі. Зокрема, у 2023 році Україна піднялася на 55-те місце серед 133 країн, покращивши свою позицію порівняно з 2022 роком (57-ме місце). Однак у 2024 році відбулося зниження до 60-ї позиції. Зокрема, за показником «регуляторне середовище» Україна опустилася на 31 позицію, посівши 106-те місце.

Систематизовано основні ризики для функціонування аграрного сектора економіки України, пов'язані з війною (табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація основних ризиків для функціонування
аграрного сектора економіки України

Ризики	Наслідки в функціонуванні аграрного сектора
1	2
Втрата виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора	На значній частині сільськогосподарських угідь ведення сільськогосподарської діяльності стало неможливим, оскільки вони або окуповані, або знаходяться під постійними обстрілами, або заміновані (у 2022 році загальна посівна площа зменшилася на 20% порівняно з 2021 роком)
Зниження врожайності сільськогосподарських культур і погіршення якості ґрунту	Зменшилась кількість застосовуваних добрив і пестицидів, що призвело до зниження врожайності сільськогосподарських культур і погіршення якості ґрунту. За попередніми оцінками, внутрішнє споживання азотних добрив у 2022 році впало на 40-55% – з 4,75 млн тонн до 2-2,9 млн тонн

1	2
Значний рівень забруднення навколишнього середовища	На територіях, де велися активні бойові дії, постраждали сільськогосподарські угіддя, якість яких значно погіршилась і в подальшому необхідно буде виділяти значні кошти на повернення їх до активного сільськогосподарського використання. Значний рівень забруднення навколишнього середовища, пов'язаного з війною, призведе до того, що значні площі землі, які використовуються для вирощування продуктів харчування, будуть вилучені із сільського господарства на невизначений термін. Нині третина українських земель стала зоною ризикованого землеробства
Погіршення МТЗ агропромислових підприємств	Погіршилося забезпечення господарств технікою – продажі зернозбиральних машин за 7 місяців у 2022 році порівняно з відповідним періодом 2021 року кількість тракторів зменшилася в 2,4 рази, а тракторів – вдвічі, що відбувається на фоні значних фізичних втрат техніки внаслідок бойових дій або її розкрадання. відбувається окупантами. За оцінками, станом на 24 лютого 2022 року повністю або частково пошкоджено 84,2 тис. одиниць техніки та обладнання (11% наявних одиниць)
Ліквідація або зміна спеціалізації	Вихід окремих сільськогосподарських товаровиробників з господарства або зміна спеціалізації через значні економічні втрати. Внаслідок бойових дій частина робітників та фермерів була змушена не лише припинити господарську діяльність в аграрному секторі, але й залишити власні домівки. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), понад 150 тис фермерів/харчових працівників безпосередньо постраждали від війни та/або були змушені мігрувати. Перспектива відновлення господарської діяльності на власній землі є невизначеною, що може призвести до виходу з аграрного господарства або зміни спеціалізації. У скрутному становищі опинилися дрібні виробники, які вирощували сезонну продукцію і відігравали важливу роль у забезпеченні зайнятості та доходів сільського населення
Втрата частини інфраструктурних об'єктів	Втрата частини інфраструктурних об'єктів зберігання та первинної переробки сільськогосподарської продукції, труднощі збуту продукції на зовнішніх ринках. Ворог цілеспрямовано знищував зерносховища, продовольчі склади та матеріально-технічну інфраструктуру, а також ускладнював експорт української сільськогосподарської продукції, що зменшувало доходи сільгоспвиробників, а у разі складнощів через відсутність електроенергії могло призвести до погіршення якості і навіть втрати частини врожаю. Внаслідок широкомасштабної збройної агресії російської федерації українські порти Чорного моря – основний канал експорту вітчизняної агропродукції (до вторгнення РФ, понад 90% зерна) – були тривалий час заблоковані, а олійні культури вивозилися морем). Виявлено труднощі з інфраструктурою зберігання зерна. За оцінками, через руйнування елеваторів дефіцит складських потужностей (10-15 млн т) збільшився до 20 млн т

Розкрито особливості інноваційної діяльності в аграрній сфері в умовах кризи, де особлива увага приділена адаптивності українських агровиробників до нових викликів (табл. 2). Варто зазначити, що у складних умовах війни агроінновації є ключовим фактором стійкості та конкурентоспроможності агропромислового сектору України.

Таблиця 2

Систематизація інструментів підтримки інноваційної діяльності
в агропромисловому секторі національної економіки

Інструменти	Напрями реалізації програми підтримки
1	2
<i>Інструменти державної підтримки</i>	
Фінансування наукових досліджень та розробок	Державні гранти для наукових установ і агропідприємств. Фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) через спеціалізовані фонди. Податкові пільги для агропідприємств, які впроваджують інноваційні технології. До прикладу, в Україні реалізується підтримка через Національний фонд досліджень, який спрямовує кошти на проекти, пов'язані з біотехнологіями, оптимізацією використання ресурсів та стійким землеробством
Розвиток інфраструктури інновацій	Створення аграрних інноваційних кластерів і технопарків. Формування регіональних центрів трансферу технологій. Запуск платформ співпраці між науковими установами, університетами та агробізнесом. До прикладу, Польща активно розвиває сільськогосподарські технопарки, які забезпечують малим та середнім підприємствам доступ до сучасних технологій
Цільові програми та субсидії	Програми підтримки «зелених» технологій у сільському господарстві. Субсидії на придбання сучасної техніки та впровадження цифрових рішень. Наприклад, в ЄС діє Програма розвитку сільських територій (CAP), яка фінансує цифровізацію сільського господарства та впровадження сталих практик
<i>Приватні механізми підтримки</i>	
Венчурні фонди та бізнес-ангели	Інвестування у стартапи, які розробляють рішення для точного землеробства, біотехнологій чи автоматизації. У Нідерландах активно працює венчурний фонд AgriFoodTech, що підтримує інноваційні стартапи
Приватно-державне партнерство	Спільні проекти між державою та бізнесом для розвитку інноваційної інфраструктури. Впровадження інновацій на основі наукових досліджень. В Україні розвиток точного землеробства здійснюється за підтримки провідних агрокомпаній та університетів
Цифрові платформи та агротехнологічні рішення	Використання цифрових платформ для управління фермерськими господарствами, моніторингу ґрунтів та ресурсів. Використання платформ для моніторингу врожайності, прогнозування погоди та управління ресурсами. AgTech-компанія Precision Planting активно впроваджує цифрові системи управління врожаєм

1	2
<i>Міжнародні механізми підтримки</i>	
Грантові програми	Фінансування інноваційних проектів у межах програм ЄС («Горизонт Європа»), USAID та інших організацій. До прикладу, Україна отримала гранти від USAID на розробку технологій сталого землеробства та управління водними ресурсами
Інтеграція у глобальні інноваційні мережі	Участь у міжнародних дослідницьких консорціумах. Співпраця з міжнародними університетами та дослідницькими центрами. До прикладу, Програма Горизонт Європа фінансує проекти з біоекономіки, у яких беруть участь українські наукові установи
Трансфер технологій	Обмін технологіями через угоди з міжнародними компаніями. Проведення міжнародних виставок і конференцій. До прикладу, Угорщина реалізувала проекти із впровадження автоматизованих систем поливу, використовуючи ізраїльські технології

Встановлено, що ключовими чинниками стійкості інноваційного середовища стали цифрові технології (дрони, супутниковий моніторинг, агроплатформи), нові організаційні моделі ведення бізнесу, перехід до енергоефективних рішень, зростання соціальної відповідальності та зміцнення горизонтальних зв'язків між фермерськими господарствами, науковими установами й міжнародними структурами.

Зроблено висновок, що інноваційний розвиток агропромислового сектору в умовах війни та повоєнної трансформації має базуватися на відновленні та модернізації інфраструктури; підтримці аграрної науки та кадрового потенціалу; формуванні адаптивної інноваційної екосистеми; залученні інвестицій, у тому числі через механізми міжнародної допомоги; розширенні застосування цифрових інструментів та smart-технологій.

Під очікуваним ефектом від впровадження і реалізації напрямку інноваційного розвитку розуміють виражений у вартісній формі ефект, досягнутий завдяки впровадженню та реалізації конкретного напрямку інноваційного розвитку (табл. 3).

Таблиця 3

Очікувані ефекти інноваційного розвитку агропромислового сектора національної економіки

Напрямок	Зміст очікуваного ефекту	Складові очікуваного інноваційного капіталу
1	2	3
Продуктовий	Очікуваний прибуток, отриманий в результаті впровадження та реалізації нової або оновленої продукції	Очікувані витрати на НДДКР (дослідження, створення, впровадження, комерціалізацію оновленої продукції, розроблення, нововведення), поширення та нової і/або оновленої продукції

1	2	3
Технологічний	Очікуваний прибуток від реалізації додаткового обсягу продукції, отриманого за рахунок скорочення терміну виробничого циклу, збільшення продуктивності праці тощо, в результаті впровадження нової техніки, технології; очікуване зниження собівартості продукції в результаті економії ресурсної бази	Очікувані витрати на розробку, купівлю, освоєння і впровадження нової техніки, технології
Організаційно-управлінський	Очікуваний прибуток від підвищення ефективності системи управління (зокрема за рахунок економії трудових ресурсів тощо)	Очікувані впровадження організації маркетингу, системи управління, нових фінансових інструментів та методів, нових форм активізації витрати на нових методів виробництва
Ресурсний	Збільшення ресурсозабезпеченості, ресурснезалежності, зменшення ресурсоемності продукції, якщо нові ресурси дають можливість більш економно їх витрачати тощо	Очікувані витрати на освоєння нових джерел сировини, матеріалів і/або нових підходів до використання традиційних
Ринковий	Очікуваний прибуток від реалізації продукції на нових ринках (регіонах, сегментах)	Очікувані витрати на нових ринках (дослідження, аналіз, освоєння нових ринків збуту)

Відтак, очікувані ефекти інноваційного розвитку агропромислового сектора національної економіки охоплюють широкий спектр позитивних змін, що сприяють трансформації галузі в напрямі підвищення її ефективності, екологічної збалансованості та стійкості до зовнішніх викликів.

У Розділі 3 «Стратегічні напрями інноваційного розвитку агропромислового сектору в умовах повосенного відновлення» розглянуто стратегічні напрями інноваційного розвитку агропромислового сектору України в умовах повосенного відновлення економіки України. Серед таких напрямів відзначено: управління інноваційним розвитком агропромислового сектору з дотримання комплексного збалансованого розвитку всіх секторів агропромислового сектору; забезпечення диверсифікації розвитку аграрного виробництва на основі підвищення капіталізації та інвестиційної привабливості; формування нової повосенної моделі розвитку аграрного сектора; відновлення аграрного виробництва на деокупованих територіях, що обґрунтовано забезпеченням продовольчих потреб населення та можливостей їх самозайнятості; інституційна підтримка інноваційного розвитку агропромислового сектору; паритетне сприяння рівноправному інноваційному розвитку всіх організаційно-правових форм господарювання в агропромисловому секторі; інтеграція стратегії інноваційного розвитку з розширенням експортних можливостей агропромислового сектора.

Комплексний аналіз засвідчив, що ефективне відновлення та подальший розвиток аграрної галузі є неможливими без впровадження системних інновацій у фінансовій, технологічній та управлінській площинах. Одним з ключових інструментів стимулювання сталого розвитку агросектору є фінансові механізми адаптації до змін клімату, зокрема аграрне страхування, зелене кредитування, кліматично орієнтовані субсидії та державні гарантії для агроінноваційних проєктів (табл. 4).

Таблиця 4

Рекомендації щодо покращення використання фінансових інструментів для підвищення стійкості аграрного сектору до зміни клімату

Рекомендації	Можливі шляхи реалізації	Заходи, які необхідно реалізувати для впровадження	Очікувані результати
Розвиток та доступність страхування врожаю	Підвищення доступності страхових продуктів для фермерів	Розвиток субсидійних програм, спрощення процедур подачі заявок та оплати, запровадження ризику оцінка технології	Зниження фінансових ризиків, підвищення стабільності доходу
Збільшити субсидії та грантів на адаптаційні заходи	Поширення субсидій та грантових програм на впровадження адаптаційних технологій	Збільшити фінансування, надати гранти на дослідження, заохотити перехід до екологічно чистих практик	Підвищення стійкості сектору та впровадження інноваційних рішень
Покращення умов кредитування та мікрофінансування	Забезпечення доступний кредит умови для фермерів	Створення пільгових програм, впровадження мікрофінансування, розвиток програм фінансової грамотності	Збільшити інвестиції в модернізацію та адаптацію, підвищити фінансову стійкість
Розвиток інвестиційних фондів для сталого сільського господарства	Залучення приватного капіталу та створення спеціалізованих фондів	Налагодження партнерських відносин, надання податкових пільг, прозоре управління коштами	Збільшення інвестицій у стале сільське господарство, підтримка екологічно дружній технології
Випуск та розповсюдження зелених облігацій	Активне використання зелених облігацій для фінансування адаптаційних проєктів	Розробка правової бази, популяризація її серед інвесторів, забезпечення прозорості	Залучення фінансових ресурсів, зменшення вуглецевого сліду
Створення центрів консультації та підтримки фермерів	Надання інформаційно-консультативної підтримки фермерам	Відкриття регіональних центрів, організація тренінгів та семінарів, надання онлайн консультацій	Підвищення обізнаності фермерів, покращення їх спроможності використовувати фінансові інструменти

Доведено, що інтеграція екологічного фактору в фінансову політику є критично важливою умовою для підвищення стійкості сільського господарства до екстремальних погодних явищ та деградації ресурсної бази. Економічний і екологічний вплив різних фінансових інструментів представлено в табл. 5.

Таблиця 5
Економічні та екологічні наслідки різних фінансових інструментів

Фінансовий інструмент	Економічні наслідки	Вплив на навколишнє середовище
Страховання врожаю	Зменшені фінансові ризики, стабільний дохід	Сприяння сталим методам ведення сільського господарства
Субсидії та гранти	Підвищення продуктивності, зниження витрат	Підтримка екологічно чистих технологій
Кредитні програми	Доступ до фінансів, модернізація	Зниження викидів, покращення екологічних показників
Інвестиційні фонди	Залучення капіталу та створення робочих місць	Відновлення природних ресурсів
Зелені облигації	Залучення інвестицій та економічне зростання	Зменшити викиди вуглекислого газу, підвищити стійкість

Використання різних фінансових інструментів має значні економічні та екологічні наслідки. Ці інструменти необхідні для адаптації сільського господарства до зміни клімату та забезпечення сталого розвитку (табл. 6).

Таблиця 6.

Порівняння економічної ефективності різних фінансових інструментів

Фінансовий інструмент	Рентабельність (дол. США/га)	Врожайність (т/га)	Пом'якшення фінансових ризиків (%)	Інвестиції (дол. США)	Скорочення викидів (т CO ₂ /га)
Страховання врожаю	500	3,0	20	1000	0,5
Субсидії та гранти	550	3,5	25	1500	0,6
Кредит програми	600	3,8	30	2000	0,7
Інвестиційні фонди	650	4,0	35	2500	0,8
Зелені облигації	700	4,2	40	3000	1,0

Особлива увага в розділі 3 приділена цифровізації агропромислового виробництва, яка розглядається як основа модернізації всієї аграрної екосистеми. Використання цифрових платформ, точного землеробства, big data, дронів, систем моніторингу та управління ресурсами дозволяє не лише підвищити продуктивність, а й оптимізувати витрати, мінімізувати ризики та покращити прийняття управлінських рішень у реальному часі. Акцентовано на потребі формування цифрової інфраструктури в сільських громадах, удосконалення цифрової освіти та розвитку державно-приватного партнерства у сфері smart-agro.

Цифровізація агросектору значно знижує витрати виробництва за рахунок оптимізації процесів управління ресурсами, підвищення продуктивності та ефективності управлінських рішень. В основі такого підходу лежить те, що використання цифрових технологій дозволяє підприємствам переходити від традиційної моделі управління до моделі, заснованої на надійних даних, забезпечуючи максимальну точність і знижуючи ризики у виробничих циклах. Відповідно, впровадження систем цифрової аналітики дозволяє робити прогнози на основі статистичних даних і поточних ринкових показників, що дозволяє уникнути зайвих витрат матеріальних ресурсів і енергії. Зменшення витрат на управління матеріальними та людськими ресурсами також досягається за рахунок скорочення непотрібних операцій та автоматизації, що підвищує продуктивність праці та мінімізує ризики, пов'язані з людським фактором.

Також цифрові агроінновації сприяють більш ефективному управлінню ланцюгами поставок, дозволяючи підприємствам отримати максимальну прозорість у процесах транспортування та зберігання продукції. Прозорість ланцюгів поставок на основі цифрових платформ забезпечує виявлення можливих затримок і втрат на ранніх етапах, дозволяючи своєчасно коригувати логістичні та виробничі рішення. Завдяки цифровій трансформації підприємства можуть оптимізувати управління ризиками за допомогою прогнозних моделей, які дозволяють їм коригувати стратегії на основі змін ринків і природних умов. Таким чином, цифровізація створює інтегровану інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на зниження витрат і підвищення рентабельності виробництва.

Лише підприємства, які активно використовують інноваційні цифрові рішення, можуть адаптуватися до глобальних трендів сталого розвитку та залишатися конкурентоспроможними та економічно ефективними на міжнародному рівні. Розумне сільське господарство (Smart Farming) – це інноваційний підхід до агровиробництва, що базується на використанні цифрових технологій, автоматизації та аналізу даних для підвищення ефективності, продуктивності та стійкості агросектору. Воно передбачає впровадження інтелектуальних систем управління ресурсами, мінімізацію екологічного впливу та підвищення якості продукції.

На макроекономічному рівні цифровізація агросектору сприяє зниженню загального рівня витрат у галузі, оскільки забезпечує більш ефективне використання ресурсів, зменшує потребу в фізичній праці та зменшує витрати на утримання інфраструктури. Всі ці фактори призводять до оптимізації витрат не лише на рівні окремого підприємства, а й у всьому агропромисловому секторі, підвищення загальної економічної ефективності галузі.

Крім того, розглянуто механізми підвищення ефективності інноваційного розвитку агропромислового сектору на макро- та мезорівнях. Зокрема, йдеться про необхідність створення інноваційної екосистеми агросектору, яка поєднує зусилля науки, бізнесу, держави та суспільства. Визначено ключові елементи такої екосистеми, серед яких: наукові установи,

агростартапи, трансфер технологій, інкубатори, агрокластери, цифрові платформи та інвестиційні інструменти. Успішна взаємодія цих елементів є запорукою формування конкурентоспроможного, технологічно ефективного та екологічно відповідального агропромислового сектору.

Загалом, результати розділу 3 підтверджують, що стратегічні напрями інноваційного розвитку агропромислового сектору мають бути зорієнтовані на стійке відновлення, підвищення адаптивності до кліматичних змін, інтеграцію цифрових рішень, а також на формування спроможної до саморозвитку інноваційної інфраструктури, що дозволить аграрному сектору стати одним із драйверів економічного зростання України у післявоєнний період

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе науково-прикладне завдання – наукове обґрунтування теоретико-методичних основ і розробку практичних рекомендацій щодо управління інноваційним розвитком агропромислового сектору національної економіки в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення економіки України.

В результаті сформульовано такі висновки науково-теоретичного та практичного характеру:

1. Критичний аналіз вітчизняного наукового доробку щодо тлумачення поняття «інноваційний розвиток» дозволив класифікувати типи інноваційного розвитку за ключовими ознаками, що дозволяє більш чітко визначити пріоритети державної інноваційної політики та стратегічні рішення в окремих секторах національної економіки. У ході дослідження було підтверджено, що інноваційна активність є багатовекторною за своєю природою та охоплює виробничу, соціальну, організаційну, маркетингову сфери та набуває системного характеру. Сутність інноваційного розвитку розглянуто як багатокомпонентний процес, що охоплює створення, поширення та впровадження нових або вдосконалених рішень, які забезпечують економічну, соціальну та екологічну ефективність. Особливу увагу приділено системності, інтеграції знань, динамічності та довгостроковості як визначальним характеристикам інноваційного розвитку. Основними факторами впливу на інноваційний розвиток було визначено Національну інноваційну систему та інноваційну інфраструктуру.

2. Визначено, що ефективна стратегія інноваційного розвитку агропромислового сектору повинна враховувати специфіку аграрного виробництва, рівень технологічної готовності підприємств, стан інфраструктури, можливості залучення інвестицій і кадровий потенціал. Формування такої стратегії потребує комплексного підходу, який поєднує аналіз потреб аграрного сектора, ідентифікацію бар'єрів та ризиків, визначення цілей інноваційного розвитку, вибір пріоритетів і ресурсів, механізми реалізації, а також моніторинг ефективності. Одним із важливих напрямів є розвиток цифрових аграрних технологій, запровадження автоматизованих систем моніторингу, смарт-іригації, біотехнологій і

ресурсозберігаючих рішень. Такий підхід дозволяє підвищити рівень переробки сировини, створити нову додану вартість, зменшити залежність від сировинних товарів і сприяти інтеграції агросектору в глобальні ланцюги вартості.

3. Сформувано та обґрунтовано концептуальні засади формування стратегії інноваційного розвитку агропромислового сектору, яка структурована відповідно до бажаного рівня інноваційного розвитку та, на відміну від існуючих, дозволяє узгодити стратегічні цілі агропромислового сектору з його ресурсними можливостями, інституційним середовищем та очікуваними результатами, що забезпечує адаптивність і цілеспрямованість інноваційної політики в агропромисловому секторі та її узгодження із загальнонаціональними пріоритетами повоєнного відновлення; стратегія інноваційного розвитку агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України – це системно обґрунтована довгострокова програма дій, спрямована на трансформацію агропромислового сектору шляхом інтеграції новітніх технологій, управлінських практик і цифрових рішень з метою підвищення його продуктивності, енергоефективності, екологічної сталості та стійкості до кризових викликів. Така стратегія передбачає розвиток національної інноваційної екосистеми, залучення інвестицій у науково-дослідні розробки, стимулювання цифровізації агропромислових процесів, впровадження принципів зеленої та циркулярної економіки, а також посилення державно-приватного партнерства задля формування конкурентоспроможного агропромислового сектору.

4. Розглянуто системи підтримки інновацій, які реалізуються у провідних аграрних країнах світу, що дозволить адаптувати успішні підходи до національного контексту та підвищити конкурентоспроможність вітчизняного агропромислового сектору. Встановлено, що найуспішніші країни у цій галузі забезпечують цілісну систему підтримки інновацій, яка базується на поєднанні фінансових інструментів, інноваційної інфраструктури та державно-приватного партнерства та сприяють розвитку агроінноваційних стартапів, трансферу технологій, розвитку агрокластерів та цифровізації. Актуальні виклики воєнного часу, властиві сучасному агропромисловому сектору, значною мірою стримують реалізацію потенціалу інноваційного оновлення національної економіки та потребують адаптації міжнародного досвіду до вітчизняних реалій.

5. Проаналізовано тенденції та виклики інноваційного розвитку національної економіки в умовах війни. На підставі здійсненого дослідження встановлено, що Україна стикнулася з уповільненням інноваційних процесів з огляду на втрату частини науково-дослідного потенціалу, посилення міграції інтелектуальних ресурсів, руйнування інфраструктури, зменшення обсягів фінансування наукових досліджень та скорочення інвестицій у високотехнологічні галузі, погіршення показників регуляторного середовища, обмеження можливостей трансферу технологій та недостатній рівень залучення приватного сектора до інноваційних процесів. створюють загрозу подальшого. Констатовано, що незважаючи на виклики, Україна має значні

передумови для нарощення інноваційного потенціалу, серед яких вигідне географічне розташування, розвинена мережа вищих навчальних закладів, наявність угоди про зону вільної торгівлі з ЄС, а також висока мотивація суспільства до інноваційного розвитку.

6. Здійснено аналіз та надано оцінку впливу військового стану на агропромисловий сектор національної економіки. Встановлено, що окупація територій, мінування сільськогосподарських земель, блокування логістичних маршрутів суттєво знизили експортний потенціал України та погіршили продовольчу безпеку як у державі, так і на міжнародних ринках та, як наслідок, призвели до сукупного обсягу прямих і непрямих збитків аграрної сфери в десятків мільярдів доларів США. Систематизовано основні ризики для функціонування аграрного сектора економіки України, пов'язані з війною, серед яких: втрата виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора; зниження врожайності сільськогосподарських культур і погіршення якості ґрунту; значний рівень забруднення навколишнього середовища; погіршення МТЗ агропромислових підприємств; втрата частини інфраструктурних об'єктів тощо. Визначено, що війна актуалізувала потребу в трансформації агропромислового сектору на основі інновацій та сталого розвитку, що має стати одним із пріоритетних напрямів повоєнного відновлення та забезпечення стабільного зростання національної економіки. Натомість державна підтримка, грантові програми на відновлення різних агропромислових секторів, сприяння експорту продукції, інтеграція в міжнародні ринки, співпраця з міжнародними фінансовими інституціями та дотримання стандартів ЄС є ключовими завданнями для подолання кризових явищ мають стати основними інструментами відновлення інноваційного потенціалу агропромислового сектора.

7. З метою оцінки особливостей управління інноваційною діяльністю в аграрній сфері України в умовах воєнного стану здійснено аналіз інноваційних програм вітчизняних агрохолдингів та систематизовано їх інноваційні зусилля щодо впровадження біоенергетичних проєктів, розвитку цифрових екосистем управління агробізнесом, автоматизацію логістичних процесів та впровадження точного землеробства. Визначено, що одним із найважливіших інструментів є впровадження цифрових технологій. Серед основних напрямів цифровізації визначено оптимізацію виробничих процесів, удосконалення логістики, автоматизацію управління підприємствами та фінансовий контроль. Комплексне використання систем AgriChain, Cropio, EOS Crop Monitoring, DroneUA, FieldView, SmartFarming та інших забезпечує прозорість агробізнесу, підвищення ефективності використання ресурсів та підготовку до інтеграції в глобальні аграрні ланцюги вартості.

8. Доведено, що підвищення ефективності управління інноваційним розвитком агропромислового сектору має здійснюватися через комплекс заходів, що поєднують стратегічне планування, розвиток інноваційної екосистеми, цифрову трансформацію, інституційну підтримку та орієнтацію на сталий розвиток і глобальну конкурентоспроможність. Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення ефективності управління інноваційним

розвитком агропромислового сектору, зокрема: дотримання комплексного збалансованого розвитку всіх секторів агропромислового сектору; забезпечення диверсифікації розвитку аграрного виробництва; формування повосенної моделі розвитку аграрного сектора; відновлення аграрного виробництва на деокупованих територіях; інституційна підтримка інноваційного розвитку агропромислового сектору; паритетне сприяння рівноправному інноваційному розвитку всіх організаційно-правових форм господарювання в агропромисловому секторі; інтеграція стратегії інноваційного розвитку з розширенням експортних можливостей агропромислового сектора.

9. Сформувано та обґрунтовано концептуальні засади визначення передумов, напрямів та результатів запровадження цифрових інновацій в агропромисловому секторі України. Визначено, що ключовим інструментом для оптимізації виробничих процесів та мінімізації втрат ресурсів є концепція циркулярної економіки, поєднана з цифровими технологіями. Серед цифрових інструментів циркулярних моделей інноваційного розвитку агропромислового сектору розглянуто застосування сенсорних мереж для моніторингу стану ґрунтів, використання блокчейну для забезпечення прозорості у ланцюгах постачання, аналіз великих даних для прогнозування врожайності та оптимізації логістичних операцій для побудови замкнутих виробничих циклів із мінімальним екологічним навантаженням. Розглянуто методичні підходи до цифровізації процесів агрологістики, серед яких розглянуто інструменти GPS-навігації, геоінформаційні системи GIS, технології Інтернету речей, блокчейн-рішення, автоматизовані системи управління складом WMS, цифрові торговельні платформи, CRM- та ERP-системи, дрони і супутниковий моніторинг за логістичними процесами, мобільні додатки для планування та відстеження логістичних операцій. Ідентифіковано чинники, що стримують цифрові інновації в агропромисловому секторі, серед яких створення сприятливого інституційного середовища, розвиток інноваційної екосистеми, активізація інвестицій у цифрову трансформацію, відсутність системної стратегії цифровізації агросектору.

10. Обґрунтовано, що забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору в контексті зміни клімату потребує розробки комплексної системи фінансових та інституційних механізмів стимулювання інновацій. Розкрито фінансові інструменти забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в умовах зміни клімату, зокрема аграрне страхування, інвестиційні фонди та зелені облигації, кліматично орієнтовані субсидії та державні гарантії для агроінноваційних проєктів. Доведено, що інтеграція екологічного фактору у фінансову політику є критично важливою умовою для підвищення стійкості сільського господарства до екстремальних погодних явищ та деградації ресурсної бази.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

А. Статті в наукових виданнях України, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Теріпко С. М., **Дімов І. А.** Інновації в аграрному менеджменті: впровадження сучасних технологій та підвищення продуктивності. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки.* 2024. № 3(75). С. 98 – 105. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/75-19>.

2. Ніценко В., Івашенко А., Радько В., Серeda В., Кузьменко О., **Дімов І.** Фінансовий потенціал розширення можливостей малого підприємства в умовах сталого розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 2024. Том 6. № 59. С. 261–272. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.59.2024.4524>. (Scopus).

Б. Статті в періодичних наукових виданнях держав, які входять до Європейського Союзу, проіндексовані в базах даних Scopus та Web of Science Core Collection

3. **Dimov, I.** , Bielousov, Y., Kravtsov, A., Shakhovets, A., & Tluchkevych, N. Circular economy and digital technologies as drivers of sustainable development of the agricultural sector of the region in Ukrain. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade.* 2024. Vol. 17. № se3. P. 287–297. DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v17.nse3.287-297>.

4. R. Opalchuk, A. Shepel, **I. Dimov**, R. Andrushko, M. Andrushko. Ensuring Sustainable Development of the Agricultural Sector through Financial Instruments in the Context of Climate Change. *Grassroots Journal of Natural Resources.* 2024. Vol. 7. No. 3. P. s349–s377. DOI: <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.0703ukr18>.

В. Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

5. R. Opalchuk, A. Shepel, **I. Dimov**, R. Andrushko, M. Andrushko. The Effectiveness of Financial Instruments for Sustainable Development of the Agricultural Sector in the Context of Climate Change. *Economic Affairs.* 2024. Vol. 69(03). pp. 1471-1481. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2024.31>.

6. І. А. Дімов. Інноваційні технології в агробізнесі: вплив на продуктивність і сталий розвиток. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів».* (м. Кременчук, 30 січня 2025 р.). Кременчук, 2025. С. 376 – 378. URL: <https://krm.maup.com.ua/%d1%80%d0%b5%d1%94%d1%81%d1%82%d1%80-%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b8%d1%84%d1%96%d0%ba%d0%b0%d1%82%d1%96%d0%b2/>.

7. Дімов І. А. Розумне сільське господарство як інноваційний підхід ведення агровиробництва. *II Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу».* (м. Київ, 10 жовтня 2024 р.). Київ, 2024. С. 592 – 593. URL: <https://research.maup.com.ua/assets/files/conferency/innovacijni-metodi-upravlinnya-2.pdf>.

АНОТАЦІЯ

Дімов І. А. Управління інноваційним розвитком агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2025.

Дисертацію присвячено науковому аналізу управління інноваційним розвитком агропромислового сектору в контексті повоєнного відновлення економіки України. Визначено тенденції та виклики інноваційного розвитку агропромислового сектору національної економіки та запропоновано стратегічні напрями управління інноваційним розвитком агропромислового сектору в умовах повоєнного відновлення економіки України. Одержані у процесі дослідження наукові результати дають підстави для висновків, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

У дисертації запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо управління інноваційним розвитком агропромислового сектору національної економіки в умовах повоєнного відновлення економіки України шляхом обґрунтування теоретико-методичних засад та наданням практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління інноваційним розвитком агропромислового сектору, які потребують комплексу заходів щодо стратегічного планування, розвитку інноваційної екосистеми, цифрової трансформації, інституційної підтримки та орієнтації на сталий розвиток і глобальну конкурентоспроможність.

Проаналізовано та уточнено понятійний апарат процесу управління інноваційним розвитком агропромислового сектору національної економіки, зокрема зміст понять «стратегія інноваційного розвитку агропромислового сектору», «агроінновація», «цифрові агроінновації».

Визначено алгоритм процесу формування стратегії інноваційного розвитку агропромислового сектору, який дозволяє узгодити стратегічні цілі агропромислового сектору з його ресурсними можливостями та забезпечити координацію інноваційного розвитку в агропромисловому секторі із загальнонаціональними пріоритетами повоєнного відновлення. Етапами процесу формування стратегії інноваційного розвитку агропромислового сектору визначено: діагностику поточного стану агропромислового сектору; виокремлення зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на інноваційну активність; визначення стратегічних цілей агропромислового сектору; формування комплексу стратегічних заходів щодо вибору моделі інноваційного розвитку; розробку механізмів реалізації стратегії.

Розглянуто систему підтримки інновацій у провідних аграрних країнах світу, які базуються на поєднанні фінансових інструментів, інноваційної інфраструктури та державно-приватного партнерства та сприяють розвитку

агроінноваційних стартапів, трансферу технологій, розвитку агрокластерів та цифровізації.

Проаналізовано тенденції та виклики інноваційного розвитку національної економіки в умовах війни. Здійснено аналіз та оцінку впливу військового стану на агропромисловий сектор національної економіки. Систематизовано інноваційні програми вітчизняних агрохолдингів та класифіковано їх інноваційні зусилля щодо впровадження біоенергетичних проєктів, розвитку цифрових екосистем управління агробізнесом, автоматизацію логістичних процесів та впровадження точного землеробства. Визначено, що одним із найважливіших інструментів є впровадження цифрових технологій. Серед основних напрямів цифровізації визначено оптимізацію виробничих процесів, удосконалення логістики, автоматизацію управління підприємствами та фінансовий контроль. Удосконалено методичні підходи до цифровізації процесів агрологістики як чинника підвищення ефективності агропромислового сектора шляхом забезпечення оптимізації ланцюгів постачання, скорочення витрат виробництва, підвищення прозорості логістичних процесів. Серед основних інструментів цифровізації агрологістики розглянуто інструменти GPS-навігації, геоінформаційні системи GIS, технології Інтернету речей, блокчейн-рішення, автоматизовані системи управління складом WMS, цифрові торговельні платформи, CRM- та ERP-системи, дрони і супутниковий моніторинг за логістичними процесами.

Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення ефективності управління інноваційним розвитком агропромислового сектору, зокрема: дотримання комплексного збалансованого розвитку всіх секторів агропромислового сектору; забезпечення диверсифікації розвитку аграрного виробництва; формування повоєнної моделі розвитку аграрного сектору; відновлення аграрного виробництва на деокупованих територіях; інституційна підтримка інноваційного розвитку агропромислового сектору; паритетне сприяння рівноправному інноваційному розвитку всіх організаційно-правових форм господарювання в агропромисловому секторі; інтеграція стратегії інноваційного розвитку з розширенням експортних можливостей агропромислового сектору. Удосконалено процес фінансового забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в умовах зміни клімату, зокрема шляхом застосування таких фінансових інструментів як аграрне страхування, інвестиційні фонди та зелені облігації, кліматично орієнтовані субсидії та державні гарантії для агроінноваційних проєктів. Доведено, що інтеграція екологічного фактору у фінансову політику є критично важливою умовою для підвищення стійкості сільського господарства до екстремальних погодних явищ та деградації ресурсної бази.

Ключові слова: інноваційний розвиток, національна економіка, агропромисловий сектор, повоєнне відновлення, стратегія інноваційного розвитку агропромислового сектору, агроінновація, цифрові агроінновації.

SUMMARY

Dimov I. A. Management of innovative development of the agroindustrial sector in the conditions of post-war economic recovery of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences on speciality 08.00.03 «Economy and management of the national economy». – PrJSC «Higher educational institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the scientific analysis of the management of innovative development of the agroindustrial sector in the context of the post-war restoration of the Ukrainian economy. The tendencies and challenges of the innovative development of the agroindustrial sector of the national economy are determined and strategic directions of managing the innovative development of the agroindustrial sector were proposed in the conditions of post-war restoration of the Ukrainian economy. The scientific results obtained in the research process give grounds for conclusions that have both theoretical and practical importance.

The dissemination proposes a new solution to the management task of managing the innovative development of the agroindustrial sector of the national economy in the conditions of post-war restoration of the Ukrainian economy through the grounding strategic planning, development of innovative ecosystem, digital transformation, institutional support and sustainable development and global competitiveness.

The conceptual apparatus of the process of managing the innovative development of the agroindustrial sector of the national economy, in particular the content of the concepts of «strategy of innovative development of the agroindustrial sector», «agroinnovation», «digital agroinnovation» is analyzed and refined. The algorithm of the process of formation of the strategy of innovative development of the agroindustrial sector is determined, which allows to coordinate the strategic goals of the agroindustrial sector with its resource capabilities and to ensure the coordination of innovative development in the agroindustrial sector with national priorities of post-war recovery. The stages of the process of forming the strategy of innovative development of the agroindustrial sector are defined: diagnosis of the current state of the agroindustrial sector; isolation of external and internal factors that affect innovative activity; defining the strategic goals of the agroindustrial sector; formation of a complex of strategic measures for the choice of model of innovative development; development of strategy implementation mechanisms.

The system of support for innovation in the leading agricultural countries of the world is considered, based on the combination of financial instruments, innovative infrastructure and public-private partnership and contribute to the development of agroinnovative startups, technology transfer, agroplast development and digitalization.

The tendencies and challenges of innovative development of the national economy in the conditions of war are analyzed. The analysis and assessment of the impact of martial law on the agroindustrial sector of the national economy.

Innovative programs of domestic agroholdings and their innovative efforts to implement bioenergy projects, the development of digital ecosystems of agribusiness management, automation of logistics processes and implementation of precision agriculture are systematized. It is determined that one of the most important tools is the introduction of digital technologies. Among the main directions of digitalization are optimization of production processes, improvement of logistics, automation of enterprise management and financial control. Methodical approaches to digitalization of agrologism processes as a factor in improving the efficiency of the agroindustrial sector have been improved by ensuring optimizing supply chains, reducing production costs, increasing transparency of logistics processes. Among the basic digitalization tools of agrologism are GPS-navigation tools, GIS geoinformation systems, Internet technologies, blockchain-solutions, automated WMS composition management systems, digital trading platforms, CRM and ERP systems, drones and satellite.

A set of measures to improve the efficiency of managing the innovative development of the agroindustrial sector, in particular: compliance with the comprehensive balanced development of all sectors of the agroindustrial sector; ensuring diversification of agricultural production development; formation of a post-war model of development of the agricultural sector; renewal of agricultural production in deocal territories; institutional support for the innovative development of the agroindustrial sector; parity promotion of equal innovative development of all organizational and legal forms of management in the agroindustrial sector; Integration of the Innovative Development Strategy with the expansion of the export capabilities of the agroindustrial sector. The process of financial support for the sustainable development of agricultural sector in climate change has been improved, in particular through the use of financial instruments such as agricultural insurance, investment funds and green bonds, climatic subsidies and state guarantees for agroinnovative projects. It has been proven that integration of environmental factor into financial policy is a critical condition for increasing agricultural stability to extreme weather phenomena and degradation of the resource base.

Keywords: innovative development, national economy, agricultural sector, post-war recovery, strategy of innovative development of agroindustrial sector, agroinnovation, digital agroinnovation.

Підп. до друку 24.04.2025.
Формат 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум.-друк. арк. 1,38.
Наклад 100 пр.